

דברי תודה במסיבת הפרידה ממערכת המשפט¹

תודה

תודה למברכים ולאומרים שְבַחִי בפני. אילו ישבתי עמם בהרכב הייתי מסתפק ב"אני מסכים". עתה, שאינני עמם בהרכב, לא נותר לי אלא לומר ש"אותות האמת" ניכרים בדבריהם ועלי להשתכנע שעלי דברו ואלי התכוונו. על כן, בין אם אני ראוי לדברי השבח והקילוסין במלואם ובין אם אינני ראוי אלא למקצתם בלבד וההפלגה בדברים באה לכבוד המקום והמעמד בברכת הדרך למי שעבר את המבחן לפרישה – דברים נאים היו ומהנים ועל כך שוב תודה מקרב לב.

מבוא

מכובדי, כב' הנשיא, המשנה לנשיא וכב' השר, ידידותי השופטות וחברי השופטים. היום, שאני פורש ממשפחת השופטים, או לפחות בקרן זוית שלה, ראוי היה שאפרוש יריעה רחבה של דעותי על המשפט בעבר ועל תחזיותי לעתיד לעומת ציפיותי, על החוקה שאין לי תרעומת על העדרה ועל שלטון החוק במקום כח השלטון, על סדר דין ודיני ראיות ראויים במקומם של אלה הנהוגים, על מהפכה אפשרית ורצויה במשפט הפלילי הודות לתקון 39 של חוק העונשין וחוק כבוד האדם כך שייעשה בו דין נכון על פי המחשבה הפלילית והמבחן הסובייקטיבי ולא זה הנגזר מהחזקות למיניהן והמודל הדמיוני של "האדם הסביר" ועל חששותי המבוססות על הפסיקה בעבר ובהווה, שיד השמרנות תגבר. מסיבת רעים זו אינה במה ראויה לכך ולא אטריחכם לכבדני בנימוס לשמוע את מילותי. אבל רכילות, רבותי, היא תמיד מעניינת ואני תוהה אם מכירים אתם אותי ומסוגלים לדבר אודותי למעט דברים שכתבתי בפסיקותי ובמאמרי. חוששני שאינכם יודעים היכן וכיצד עוצבה דרכי.

לכן, אתם שרגילים לקבל את הרישומים על עברו של הנאשם ולהקשיב לתולדות חייהם של המתדיינים בפניכם על טיבה של צוואה ועל כל המשפיעים על כתיבתה, ועל הרכילות העסיסית מכל התדרים בריב בני זוג, תשקיעו בוודאי יותר מדקה אן שתיים לשמוע מפי עמיתכם על עצמו. כאשר ארבה בדברים ואראה אתכם נעים בחוסר נוחות על מקומותיכם אדע שחלפה הדקה והגיעה העת לדלג לדברי הפרישה.

בית הספר והתנועה

¹ ב- 15.3.95, בהגיעי לגיל 60, פרשתי ממערכת המשפט לגימלאות. דברי התודה נאמרו במסיבה שנערכה לכבודי ב- 23.3.95 בהשתתפות נשיא בית המשפט העליון מאיר שמגר, המשנה לנשיא אהרן ברק, שר המשפטים דוד ליבאי ועשרות שופטי בית המשפט המחוזי בתל-אביב

אני יליד תל-אביב, בן להורי חיה ואריה, שעלו לישראל בצעירותם הודות לציונותם, התיישבו בתל-אביב, שהיו בה אז חולות יותר מכבישים, וטרחו בפרנסתם ובטיפוחם של אחי דני ושלי.

בית הספר "בלפור", תיכון עירוני א' ובית הספר למשפט וכלכלה, ששכן אז בבית הספר "שבח" והפך לשלוחה של אוניברסיטת ת"א, לא היו עבורי החלק החשוב והמעניין באותם ימים. הפעילות בתנועות הנוער מלאה את לבי ונתנה תוכן לימי נעורי ובחורתי. ב"קהילת הצופים", שצריפה ברח' מלצ'ט בתל-אביב, היה לא רחוק מביתי, שמעתי תורה וקבלתי הדרכה ממדריכי התנועה, אנשי "ההגנה" ואוהבי מפא"י, ושוכנעתי שדרכם אינה דרכי ותנועת הצופים המתחזה כחסרת פניות מפלגתית מופעלת ומודרכת ע"י המפלגה ששלטה אז בכיפה.

ב-1950, בכתה י', כאשר הגעתי למסקנה שאין להעלות על הדעת את חברותי בתנועה שאינני מזדהה עמה עברתי לבית"ר למגינת לבם של הורי זכרונם לברכה והשתתפתי בפעילותה, בין היתר בהפגנות ובפעולות אחרות בניסיון להציל את כבודו של עמנו ממכירתו תמורת מרקים גרמניים שנקראו "שילומים", בהאמיני שיש ערך לכבוד, לא רק של האדם, אלא גם של העם. פקדתי על בית"ר ת"א ולימים גם על בית"ר בארץ ישראל. באותם ימים רווי שנאה של רבים מעמנו למי שהיו פעם "הפורשים" ולממשיכי דרכם הפוליטית, לא פעם נאלצתי להתמודד יחיד בכתה מול כל חברי ומו"ר על צדקת דרכי ומחשבותי.

אמציה

ב-1953, עם סיום למודי בבית הספר התיכון, התייצבתי בלשכת הגיוס אך להפתעתי נדחיתי כ"בלתי כשר תמידי" ("ב.כ.ת" בלשון אותם ימים) מהשרות הצבאי בגלל מספר הדיאופטרות במשקפי. חברי יצאו לשרות הצבאי ואני לשרות בתנועתי, ששולבו בלימודי, כאשר היה פנאי, בבית הספר למשפט.

ב-1956 קבלה בית"ר את האפשרות להתיישב בהאחזות הנח"ל "אמציה" על חורבות דווימה בחבל לכיש ועליתי עם חברי וחניכי למקום זה, שהיה שכוח אל בסופה של דרך לא דרך, על הקו הירוק ע"י בית ג'וברין מול פורעי חברון ואידנא הידועים לשמצה, שהסבו לנו לא מעט ממורים ואף קרבנות. במקום זה, שכונה באותם ימים "המערב הפרוע", הוראות הפתיחה באש בפועל היו מאד מעשיות: לירות ולשאול מי היה שם, כי אם השאלה קדמה לירי שם השואל את נפשו בכפו.

כאשר חלפו שנים ובעקבות מלחמת יום הכפורים ניחם צה"ל על שחרורי ושחרורם של רבים אחרים, גייס אותי לשורותיו והציבני ביחידת בד"צ (בתי דין צבאיים). כשהוטל עלי לשבת בראש הרכב של תתי אלופים במשפטו של הקמז"ר תהיתי אם ראוי אני, שלא שרת בצה"ל כמקובל, לדון בענינו ונעניתי ע"י האלוף נדל, שהיה אז נשיא בית הדין הצבאי לערעורים, לוחם ידוע, שאין כישיבה ב"אמציה" לשרות צבאי כהלכתו.

בשלוש שנות שהותי במשק אמציה הייתי במשך תקופות נכבדות מרכז המשק ומרכז הפלחה. חרשתי בטרקטור וזרעתי אלפי דונמים. נעזרתי בהדרכת אנשי הסוכנות ובמדריכים, חברי

הקבוצים בסביבה, שמחלו על השנאה כלפינו הודות להיותנו עובדי אדמה, והקמנו משק לתפארת.

ההתמדה בלמודי המשפט באותם ימים לא היתה אפשרית. שנה אחת חלפה בלימודי את תורת הפלחה ועבוד הקרקעות מחוברות "השדה" וספרי הדרכה במקום ללמוד את חוק הקרקעות העותומני, הגנת הדייר, נזיקין ועונשין. אך, כאשר הישוב התבסס קמעא וקרבו ימי הבחינות הוצבתי בשמירה על הגנרטור, שסיפק לנו מים מהבאר והיה נתון להתקפות של מחבלים, שאז קראו להם "פידאיון". וכך, בין מבט על הנוף ומבט על הבאר, עיינתי בחוברת על סדר הדין האזרחי ותמהתי מה היא אותה "המרצה" שמדובר בה נכבדות, איך היא נראית וכיצד היא ממריצה את השופט לעשות מעשה. הבחינות הסתיימו ובעוד חברי ללמודים (שכמעט לא הכרתים) באו לטקס הסיום הדורים בחליפותיהם ומעונבים בעניבות כיאה למשפטנים הגעתי אליו אני לבוש בבטלדרס, כיאה לעובד האדמה.

שרה

המשק הוקם ופרח. השדות הניבו, הבקר שמן. ההאחזות הצבאית של הנח"ל הפכה לישוב אזרחי ובעוד אני שקוע בלמוד מחזור הזרעים ותכניות הבניה של מבני המשק ועובד בשדות מגיעה למקום נערה, חיילת, שבאה לבקר את חברתה הגרה בחדר סמוך לחדרי באותו הצריף, ומיד הלך לבי שבי אחריה וכל נפשי הוקסמה ממנה. ב- 1962 היתה אותה נערה לרעייתי, היא שרה בחירת לבבי, ומאז ומתמיד אני יודע כי לא היה דבר נפלא יותר באמציה מבואה למקום ואין זכייה גדולה מהסכמתה להינשא לי, כי נוסף לכל המעלות הטובות הנראות לעין מעיד אני שהתקיימו בה גם כל המעלות שעלו על הכתב, ובלשון המעטה, ב"אשת חיל מי ימצא". לכן, למי תודה ולמי ברכה אם לא לרעייתי שרה ולחמשת ילדי, שהיא הביאה לעולם וטרחה בגידולם ובחינוכם נוסף לעבודתה בהוראה ובהדרכה.

עריכת דין

בתקופת התמחותי אצל עו"ד צבי דרזנר ז"ל ראיתי לראשונה את עבודת עורך הדין ואת בית המשפט ושופטיו ונוכחתי במנהגיהם ונוהליהם. לא היה דמיון בין החלום למציאות. לא אחת אני מהרהר אם הייתי בוחר במשפטים כעיסוק אילו מראה עיני קדם ללימודי ולא פעם אני מציע להקדים את ההתמחות ללימודים, כי יש בה כדי להרתיע את מי שסבר שעיסוקו יהיה במשפט ונוכח לדעת שהוא טרוד בסידור עניינים ובוידועים מתישים עם פקידי הרשות על נהלים ונימוסים, ובבית המשפט, בעת הדיון, דבריו צריכים להיות לא רק חשובים אלא, לעתים, גם מחמיאים לאזנו ולסבלנותו של שופט זעוף פנים המטיל מורא באולמו.

לא היה לי קבלן עשיר כלקוח ולא דוד בעל נכסים שיזכה את משרדי בהכנסות מניבות של חוזים ורישומי מקרקעין. על כן טרחת לייצג את שולחי בכל מקום, בכל משפט ובכל עת וזכיתי להכיר ולהופיע בפני רבים מהשופטים בתל-אביב ובמרכז וברחבי ישראל. ראיתי שופטים במיטבם ומשפט מנוהל כהלכתו, אך למרבה הצער גם נתקלתי, לעתים, בקלקלתם. נוכחתי במשפטים בהם הצדק הפסיד, החף מפשע נדון למאסר והצודק בריבו – תביעתו נדחתה, והכל בגלל אמונתו של השופט ביכולתו להבחין בין אמת לשקר ובין עובדה לכזב על פי מראה עיניו

את בעל הדין, העד או הנאשם הניצב לפניו. הדברים נחרתו בלבי ומאותם מקרים ספורים, שבהם את האמת ידעתי והיו, כמובן, כואבים, הפקתי בבא העת לקחים.

המינוי לשופט

באותם ימים, כמו היום, בית המשפט המחוזי היה עמוס לעייפה. מוטב היה להגיש תביעה במרחקים כדי לזכות בבירורה המיידית. כך ארע שתביעת מרשי הוגשה על ידי בבאר שבע וההגנה על הנתבעת היתה בידי ידידי המנוח, אז עו"ד (לימים השופט) דב איתן ז"ל. התדיינו בלהט בסוגיות המשפטיות אך בנינוחות חברית בפני שופט נעים הליכות, שהעמיד את המחלוקות על דיוקן, הוא השופט דבורין. עו"ד איתן, כידוע, מונה לשופט וסגן מנהל בתי המשפט וכיהן תקופה מסויימת בבית משפט השלום ברמלה ואני מופיע בפניו.

רמלה סמוכה למקום מגורי. ב-1967, לפני מלחמת ששת הימים, כאשר הקו הירוק עבר בלטרון הסמוכה, רכשנו את משקנו בתלמי מנשה, ומאז 1968, עת עברנו לגור בו עבדנו את חלקת הפרדס שלנו. ב-5.00 בבקר במגפיים להשקייה, לתקן את הברזים, לטפל בשטוצרים ולהזיז את הצנורות, וב-7.30 בחליפה ועניבה למשרד ואח"כ לכס השיפוט, לטפל בבעיות, לתקן את העיוותים ולהזיז את התיקים.

דב איתן הציע לי את כהונת השיפוט ברמלה. כהונה שלא חלמתי עליה, שהרי היו – כך נאמר לי – מועמדים רבים מאד שנשאו עיניהם אליה. אני זוכר את תגובתי לפנייתו המבקשת ממנו תן לי יום יומיים לחשוב מה אעשה אחר-הצהריים.

ההצעה קסמה, כי כמותה אינה חוזרת פעם שניה. כעבור זמן קצר, ללא כל טרחה מצדי, הודיעני השר שמשון שפירא על החלטתה של ועדת המינויים למנותני לשופט של בית משפט השלום ברמלה. שש שנים טובות, מלאות עניין ומעש כהנתי בבית המשפט עד שהחליטה ועדת המינויים לקדמני לבית המשפט המחוזי בת"א. אני אסיר תודה לוועדות המינויים שראוני מתאים לכהונה ונתנו לי את הזכות ואת החובה לשפוט את תושבי ישראל.

השיפוט

בזכרי את ימי כעורך דין הנע מאולם לאולם, ממתין שעות מרובות בפתחו, לעתים לשווא, לפתיחת המשפט שאני מעוניין בו, סובל מסדרי מנהלה ודין שאינם לעניין ומתרשם מהליכות השופטים היושבים על מדין, החלטתי בלבי שכל מה שהיה עלי שנוא לא אעשה לבעלי הדין ולפרקליטים הנשפטים בפני ולא לאחרים, כמו העדים, החייבים לבא לאולמי. על כך הקפדתי ואני מקווה מאד שגם הצלחתי.

הדאגה לכבוד האדם לא החלה עם חקיקת חוק יסוד כבוד האדם וחירותו שהוא, בינתיים, חוק תלוי על בלימה כאשר רוב של קול אחד שיושג במקח וממכר קואליציוני יכול לבטלו, כמו, למשל, בהסכמה על הצבעה למען הנסיגה מהגולן תמורת העברת החוק מהעולם. כבוד האדם נשמר ויישמר לאו דווקא בגלל החוק המשתנה ויכול להשתנות אלא הודות לכך שאיננו תלוי רק בחוק. אמונים היינו על שמירת כבוד האדם במערכת המשפט הישראלית מאז

בריאיתו, גם אם לא תמיד השם המפורש "כבוד האדם" שימש כותרת לפסיקתה, כי האדם בצלם אלהים נברא נחרת בלבנו מאז עמדנו על דעתנו. משחר נעורי למדתי וחנכתי ברוח שירת ז'בוטינסקי ש"עברי גם בעוני בן-שר, אם עבד אם הלך נוצרת - בן מלך" וכאן, כך קווינו, גם כביטוי שניתן בשירתו "ירוזה לו משפע ואשר בן ערב, בן נצרת ובני" בשלום ובשוויון.

ראיתי באדם באשר הוא אדם את נזר הבריאה אשר גם בקלקלתו ראוי הוא למשפט הוגן, לעונש הולם ולשיקום מתאים אם הוא יועיל. כך שפטתי לפי מיטב הכרתי ומצפוני את תושבי ארץ ישראל על דתותיהם ועדותיהם ללא הבדל ביניהם וללא הבחנה בין המעמדות והדעות של המתדיינים בפני. כאשר הלעיזו המלעיזים וכתבו הכותבים, חכמי משפט ועתונאים, והפגינו המפגינים ע"י בתי על העונש הקל שקבל מתיישב בשומרון, הקרוי "מתנחל", שהרג בירי ילד ערבי כאשר הוא וחבריו נרגמו באבנים עד כדי סיכון חייהם היה ברור לי שהדין והצדק היו ונשארו עמי והם מבקשים לפגוע בי תוך התעלמות מוחלטת מכל פסיקותי בעבר ומפסיקותי באותו עניין בגלל שנאתם לתושבים היהודים בשומרון. לא עקרון השוויון בפני החוק היה נוכח עיניהם אלא צבע דמו של הקרבן. זעקתם על הצורך להעניש בחומרה את הנאשם ועל העיוות במשפטו לא עלתה מלבם בגלל מעשיו אלא בגלל מקום מגוריו שאליו נקלע, אולי, אף לא בכוונה.

יסודות

השפיטה זקוקה ליסודות בריאים ולעוגנים טובים. את אלה מצאתי בהשקפתה של רעייתי, שמתוך עיניה נראה המשפט כפי שהוא משתקף בצבור ובמשפט העברי.

רעייתי, שאף פעם לא השלימה עם פלפולים משפטיים היכולים לטהר את השרץ ולהפוך את המובן מאליו לבלתי מובן לחלוטין, את התוצאה ההגיונית הנראית כצדק טבעי בעיני "האדם הסביר", האיש ברחוב, לתוצאה משפטית בלתי מתקבלת על הדעת, כמו, למשל, הכרה בזכותם של אחים לרשת את המנוח למרות שהודרו על ידו לחלוטין מעזבונו רק בגלל כשל בניסוח צוואתו וכיו"ב משפטים בהם הדין והצדק נפרדו.

המשפט העברי היה זר לי. כל ידיעותי הצטמצמו בשעתיים או ארבע שעות למוד בבי"ס תיכון בתלמוד שלצדו היה התרגום והפרשנות של בכשטיץ. בהיותי שופט ברמלה, שמקום מושבו קבוע ואינו נע ונד ממשפט למשפט בין בתי המשפט, ראיתי אפשרות ללמוד משפט עברי באוניברסיטת תל-אביב. פרופ' קירשנבאום, שקבלני לחוג ועמד על דלות ידיעותי, ניסה להניא אותי מלמוד המשפט העברי והציע לי להעדיף חוג אחר במקומו. עמדתי על דעתי שברצוני להכיר את המשפט שהעסיק את עמנו כל השנים, כי מה-B.G.B.², שהיה אז באופנה (לפני הצ'רטר הקנדי), ומה-COMMON LAW³ יש לי די באולמי ובסיכומיהם של בעלי הדין. התקבלתי ועמדתי נבון מול ארונות הספרים הכרוכים בשחור או בחום כהה – אז שטיינזלץ עוד לא היה ומחשב בר אילן בתחילתו – כיצד אמצא את ידי בפסקאות הארוכות בכתב רש"י, שתחילתן בסוגיא וסופן בציטוט בלתי מושלם ממסכת אחרת וגו'.

² המשפט האזרחי הגרמני.

³ המשפט המקובל באנגליה.

שמחתי לדעת בתום שנתיים של למוד בלילות, אחרי כתיבת פסקי הדין וההחלטות, שעמדתי במשימה ועבודתי על "תקנת השוק" זכתה להערכה רבה מאד והיא נושא ללמוד הסטודנטים במשך שנים רבות.

פניתי אל המשפט העברי לא רק כדי למצוא פתרונות לסוגיות משפטיות, והיו בו פתרונות מצוינים לנושאים שאנו לא פתרנו כהלכה, אלא גם במטרה לשאוב את כללי האתיקה והשפיטה הראויים. "הוו מתונים בדין" נאמר במסכת אבות א' א' ו"לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול (ויקרא, יט, טו) לא נשאר בייחודו אלא נוסף אליו גם "לא תכירו פנים במשפט כקטון כגדול תשמעון" (דברים א' יז), שמשמעם לפי רש"י: "שלא תאמר זה עני הוא וחבירו עשיר ומצוה לפרנסו אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות". כלומר, לא יחוייב העשיר רק בגלל עשרו כדי לסייע לעני אלא המשפט צריך לשאוף להשגת דין צדק, בו האמת המשפטית והעובדתית צריכות להיות זהות ולא נפרדות.

אותות האמת

זכרתי את התוצאות הקשות של אותם מקרים בהם נחרץ הדין, לא בהצלחה, על פי מראה עיניהם ותחושותיהם של שופטים בהאמינם שמאז עלו על הכס נגעה שכינה בכתיפיהם והעניקה להם מתכונות הקב"ה הרואה ללבב, וכך תוך מבט על העד במשך דקות או שעות מצאו בו את אותות האמת או השקר, כאילו אין זה מן המפורסמות, לא רק בימינו ובמקומותינו אלא בעולם כולו, שמראה פני האדם מכזב. "מי זה יקרא נבכי נפש אדם במראה פניו" אמר דאנקן המלך על נורווג שבגד בו ב"המלט" של שקספיר ומי זה נתן לשופט, שלעתים זה עתה התמנה, את כשרה של שכינה להכיר מהופעת האיש ותנועות גופו אם אמת בפיו או שקר דברו.

על כן, ככל שאני זוכר את עצמי, ובוודאי מאז שנתתי דעתי לכישורי כשופט ומגבלותי, לא חרצתי דין על פי מראה עיני את "אותות האמת" של העד אלא על פי בחינה מדוקדקת של כל פיסת ראיה ועל פי הגיונם של דברים ותהליכים כשאני מודע לכך שהגיונו של בעל הדין או הנאשם איננו הגיוני. כך, תמיד נתתי את האפשרות לערכאת הערעור לבחון את קביעותי בלי להסתתר מאחורי המגן חסר הערך, אך עדיין מקובל, של התרשמות השופט בערכאה הראשונה מהעד המתייצב לפניו.

המסלול החדש

חלף הזמן, חלפו השנים, בהם שרתתי לפי מיטב הבנתי ומצפוני בהנאה גדולה את עמי ומדינתי במשפט, שאין לו גבול, בימים ובלילות אך בהיותי משוכנע בדברי רש"י "שררה נתתי לכם" משמע "עבדות נתתי לכם" ונתתי דעתי לכך שעבד יהודי יוצא לחפשי בשבתון, אחרי שבע שנים, החלטתי, שאחרי שרצעו את אזני והמשכתי בעבודתי שני שבתונים נוספים, הגיעה העת לסיימה.

היום, בהיותי בן 60 שנה, שעליו נאמר "בן ששים לזקנה" אני מודע שבעתיים לשירת רבי שלמה אבן גבירול הפותחים את ה"תוכחות" שלו באלו המלים: "אדני, מה אדם? הלא בשר ודם, ימיו כצל עובר ולא ידע בנודם, פתאם יבא אידו וישכב ויָרְדֵם".

בהרהורי על הגיל המכובד אליו הגעתי חשתי את עצמי כמי שנוסע במכונית המגיעה לתחנה הניצבת ע"י צומת וצריך לשקול אם לנצל את ההזדמנות ולרדת בתחנה או להמשיך לנסוע באותה מכונית עד סוף הדרך. הנסיעה במכונית מעניינת אבל היא כבדה, עמוסה (בתיקים), צפוף בה (הרבה נוסעים), נהוגה ע"י אחרים (עליון) ולנוסע כמוני בה הנדחק בה אין אלא לומר "הזהר", "קח קצת ימינה", "סטה נא שמאלה". הקלה הצופה במכונית מריע "איזו מכונית הגונה", "איזה ראשים טובים יש בה", ואינו רואה

שציריה חושבים להשבר מעומס המעמסה שעליה ומעל העגלה הנגררת אחריה. כך מתנהלת המכונית במעלה הזמן ובמהלך הנסיעה שחלפה ובזו הצפויה בה כמעט ואין בה פסק זמן לראות ולומר "מה נאה אילן זה". רק לפעמים הספיק הנוסע לנפנף בידו לשלום לרעייתו ולילדיו הצופים בנסיעתו.

הדרך החדשה העולה מהתחנה יכולה להיות דרך מרתקת כדרכן של דרכים חדשות, שאיש אינו יודע אם חלקה, שעדיין אינו נראה לעין, הוא במישור, במעלה ההר או במורדו. בדרך ישנן הסתעפויות למסלולים שונים, לעתים הם שלובים ולעתים נפרדים, ועלי יהיה לעבור לעתים במסלול זה ולעתים, אולי, במסלול אחר. ישנו המסלול האקדמי, בו ניתן לקיים מצוות "העמידו תלמידים הרבה" בתקווה שהשפעתו על המשפט – כהבנתי – תיושם פעם באמצעות מי מהם; המסלול העסקי, שתועלתו רבה למשפחתי, והמסלול הפוליטי החשוב בימים מסוכנים אלה, שאין כמותם לסיכון, לישראל. אינני יודע באיזה מסלול אבחר. בחרתי עתה במסלול האקדמי. הודעתי בכתב התפטרותי ובשיחתי עם השר על נכונותי לנוע במסלול הצבורי, כשרות למדינה, אם הוא פתוח לנסיעה. היכן אסע ולכן אגיע – ימים יגידו ולוואי ויתן הקב"ה לרעייתי, בני משפחתי ולי להמשיך בדרך עוד שנים רבות.

תודה

תודה לרעייתי ולילדי שהיו עמי כל הדרך. גם אם הספקתי רק לנפנף לשלום וגם אם חלפו הימים והלילות כשאני רכון על שולחן הכתיבה ואתם בעסוקיכם, הייתם תמיד מקור של עידוד, השראה ובטחון.

תודה לנשיא שמגר, שירד לזירה להדוף עתון שפתח דפיו למשמיצי בענין "המתנחל", למשנה לנשיא, לשר שלא חסך מזמנו וכישוריו בנסיון להביע הערכתו לפועלי ולשכנעני להמשיך בכהונתי. תודה לידידותי ורעי השופטות והשופטים ובני זוגם, לאלה שכהנו בתחילת דרכי במשפט ולאלה המכהנים היום על חברתכם וחברותכם כל השנים ועל בואכם לחוג עמי בסיום כהונתי השיפוטית.

תודה למנהל בתי המשפט, לעדנה ארבל, לעמוס זמיר ולכל מי שתרום וטרח להפרד ממני בצורה כה נאה ומכובדת.

ראו ברכה בעמלכם וכל טוב כל ימיכם ויהיה חג החרות הבא עלינו לטובה חג שמח.